

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

Texnikumlarni muvaffaqiyatli tamomlagan bitiruvchilarni oliy ta'lim muassasalarining bakalavriat ta'lim yo'nalishlariga suhbat asosida o'qishgaqabul qilish

«60811800-Agronomiya (dehqonchilik mahsulotlari bo'yicha)» yo'nalishi uchun «O'simlikshunoslik» fanidan

DASTUR

Tuzuvchilar: F.H.Jumayev-BuxDU Tuproqshunoslik kafedrası dotsenti, b.f.n.
A.A.Ilyosov-BuxDU Tuproqshunoslik kafedrası katta o'qituvshisi

Taqrizchilar: M.I. Axmedov– Don va dukkakli ekinlar ITI direktori, qishloq xo'jaligi fanlari nomzodi
H. Esanov –BuxDU, Biologiya kafedrası dotsenti, b.f.n.

KIRISH

Agronomiyada o‘simlikshunoslik fani hozirgi davrda, asosan dala ekinlarini tadqiq etish bilan shug‘ullanadi va madaniy ekinlarni guruhlarga bo‘lib, ularning botanik, biologik xususiyatlarini o‘rganadi, ekinlar va navlardan mutassil mo‘l hosil olishni ta‘minlaydigan yangi texnologiyalarni ishlab chiqadi. O‘simlikshunoslik agrokimyoy, seleksiya, dehqonchilik, biokimyoy, o‘simliklar fiziologiyasi, tuproqshunoslik kabi bir qator fanlar bilan uzviy bog‘langan.

Ma‘lumki, bizda qishloq xo‘jaligi asosiy tarmoqlardan biri bo‘lib va u har bir mamlakatdagi kabi insonlarni oziq-ovqat mahsulotlari va sanoatni xom-ashyo bilan ta‘minlovchi bosh bo‘g‘in hisoblanadi. Qishloq xo‘jaligi ko‘hna tarixga ega bo‘lib, bundan ming yillar avval ham ota-bobolarimiz qishloq xo‘jalik samaradorligini oshirish dehqonchilik va bog‘dorchilik ishlarini yaxshilash borasida tinimsiz ishlar olib borilmoqda.

O‘simlikshunoslik fani qishloq xo‘jaligining asosiy tarmog‘i bo‘lib madaniy o‘simliklarning o‘sish va rivojlanishi qonuniyatlarini o‘rganadi. Ana shu qonuniyatlar asosida madaniy o‘simliklardan yuqori va sifatli hosil olish imkoniyatini beradigan effektiv agrotexnikaviy tadbirlarni ishlab chiqadi. O‘simlikshunoslik fanining vazifasi-asosiy qishloq xo‘jalik ekinlarini tayonlashtirish ularni xalq xo‘jaligidagi ahamiyati, biologik xususiyatlari, rivojlanishi va hosil to‘plash qonuniyatlarini o‘rganish, ekinlar hosildorligini oshiruvchi samarali metodlarni topishdan iborat.

Asosiy qism

O‘simlikshunoslik fanining maqsadi va vazifalari, dala ekinlarining umumiy tavsifi va guruhi

O‘simlikshunoslik fanining maqsad va vazifalari. O‘simlikshunoslik ilmiy fan sifatida. O‘simlikshunoslikning Respublikadagi ahvoli, istiqbollari. O‘simliklarning kelib chiqish markazlari. Dala ekinlarining guruhlarga bo‘linishi. Hosilning shakllanishiga ta‘sir ko‘rsatuvchi omillar.

Donli ekinlarning umumiy tavsifi. Kuzgi don ekinlari biologiyasi. Donli ekinlarning ahamiyati, tarqalishi, ekin maydoni, hosildorligi. Don ekinlarining guruhlarga bo‘linishi. Donli ekinlarning rivojlanish davrlari. Bu davrlarni o‘tishiga ta‘sir qiladigan omillar. Ekinlarning o‘suv davri. Tashqi muhitning ta‘siri, boshqaruv usullari. Kuzgi don ekinlarning ahamiyati, biologik xususiyati. Kuzgi don ekinlarining qishga chidamliligi, chiniqish fazalari, kuzgi ekinlarning qishda nobud bo‘lish sabablari va kurash choralari.

Bug'doy biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi.

Bug'doy ahamiyati, tarqalishi, tarixi, ekin maydoni, hosildorligi, biologiyasi va navlari. Bug'doy yetishtirish texnologiyasi-o'tmishdosh, yerni asosiy ishlash, o'g'itlash tizimi, ekish muddati, ekish uslubi, me'yori, chuqurligi. Ekinni parvarish qilish, sug'orish, begona o't va zararkunandalarga qarshi kurashish. Hosilni yig'ishtirish uslubi: muddati, kombaynlar, donni tozalash va saqlash.

Kuzgi bug'doy biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi.

Kuzgi bug'doyning xalq xo'jaligidagi ahamiyati, tarqalishi, tarixi, ekin maydoni, hosildorligi, biologiyasi va navlari. Bug'doy yetishtirish texnologiyasi-o'tmishdosh, yerni asosiy ishlash, o'g'itlash tizimi, ekish muddati, ekish uslubi, me'yori, chuqurligi. Ekinni parvarish qilish, sug'orish, begona o't va zararkunandalarga qarshi kurashish. Hosilni yig'ishtirish uslubi: muddati, kombaynlar, donni tozalash va saqlash.

Arpa biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi.

Arpa - ahamiyati, tarqalishi, tarixi, ekin maydoni, hosildorligi, biologiyasi va navlari. Arpa yetishtirish texnologiyasi – o'tmishdosh, yerni asosiy ishlash, o'g'itlash tizimi, ekish muddati, ekish uslubi, me'yori, chuqurligi. Ekinlarni parvarish qilish, sug'orish, begona o't va zararkunandalarga qarshi kurashish. Hosilni yig'ishtirish uslubi: muddati, kombaynlar, donni tozalash va saqlash.

Javdar biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi.

Javdar - ahamiyati, tarqalishi, tarixi, ekin maydoni, hosildorligi, biologiyasi va navlari. Arpa va javdar yetishtirish texnologiyasi – o'tmishdosh, yerni asosiy ishlash, o'g'itlash tizimi, ekish muddati, ekish uslubi, me'yori, chuqurligi. Ekinlarni parvarish qilish, sug'orish, begona o't va zararkunandalarga qarshi kurashish. Hosilni yig'ishtirish uslubi: muddati, kombaynlar, donni tozalash va saqlash.

Bahori don ekinlari. Bahori bug'doy va uni yetishtirish texnologiyasi.

Bahori bug'doy - ahamiyati, tarqalishi, tarixi, ekin maydoni, hosildorligi, biologiyasi va navlari. Suli yetishtirish texnologiyasi — o'tmishdosh, yerni asosiy ishlash, o'g'itlash tizimi, ekish muddati, ekish uslubi, me'yori, chuqurligi. Ekinlarni parvarish qilish, sug'orish, begona o't va zararkunandalarga qarshi kurashish. Hosilni yig'ishtirish uslubi: muddati, kombaynlar, donni tozalash va saqlash.

Bahori arpa va uni yetishtirish texnologiyasi.

Bahori arpa- ahamiyati, tarqalishi, tarixi, ekin maydoni, hosildorligi, biologiyasi va navlari. Suli yetishtirish texnologiyasi — o‘tmishdosh, yerni asosiy ishlash, o‘g‘itlash tizimi, ekish muddati, ekish uslubi, me‘yori, chuqurligi. Ekinlarni parvarish qilish, sug‘orish, begona o‘t va zararkunandalarga qarshi kurashish. Hosilni yig‘ishtirish uslubi: muddati, kombaynlar, donni tozalash va saqlash.

Suli biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi.

Suli- ahamiyati, tarqalishi, tarixi, ekin maydoni, hosildorligi, biologiyasi va navlari. Suli yetishtirish texnologiyasi — o‘tmishdosh, yerni asosiy ishlash, o‘g‘itlash tizimi, ekish muddati, ekish uslubi, me‘yori, chuqurligi. Ekinlarni parvarish qilish, sug‘orish, begona o‘t va zararkunandalarga qarshi kurashish. Hosilni yig‘ishtirish uslubi: muddati, kombaynlar, donni tozalash va saqlash.

Makkajoxori biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi.

Makkajo‘xori ahamiyati, kelib chiqishi, tarixi, tarqalishi, hosildorligi. Biologik xususiyatlari, navlari va duragaylari, rivojlanish davrlari. Don va silos tayyorlash uchun yetishtirish texnologiyasi — o‘tmishdosh, yerni asosiy ishlash, o‘g‘itlash tizimi, ekish muddati, ekish uslubi, me‘yori, chuqurligi. Ekinlarni parvarish qilish, sug‘orish, begona o‘t va zararkunandalarga qarshi kurashish. Hosilni yig‘ishtirish uslubi: muddati, kombaynlar, donni tozalash va saqlash.

Oq jo‘xori biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi.

Oq jo‘xori ahamiyati, kelib chiqishi, tarixi, tarqalishi, hosildorligi. Biologik xususiyatlari, navlari va duragaylari, rivojlanish davrlari. Don va silos tayyorlash uchun yetishtirish texnologiyasi — o‘tmishdosh, yerni asosiy ishlash, o‘g‘itlash tizimi, ekish muddati, ekish uslubi, me‘yori, chuqurligi. Ekinlarni parvarish qilish, sug‘orish, begona o‘t va zararkunandalarga qarshi kurashish. Hosilni yig‘ishtirish uslubi: muddati, kombaynlar, donni tozalash va saqlash.

Don - dukkakli ekinlarning umumiy tavsifi va biologiyasi

Don-dukakli ekinlar guruhiga mansub ekinlar tavsifi. Don-dukakli ekinlarning xalq xo‘jaligidagi ahamiyati. Donning kimyoviy tarkibi, oqsil manbai sifatidagi ahamiyati, tuproqning unumdorligini oshirishi, biologiyasi, tashki muhit sharoitlariga talabi, ekin maydoni va tarqalishi, hosildorligi.

Soya ekinining umumiy tavsifi va biologiyasi

Soya ekinining xalq xo'jaligidagi ahamiyati. Donining kimyoviy tarkibi, oqsil manbai sifatidagi ahamiyati, tuproqning unumdorligini oshirishi, biologigiyasi, tashki muhit sharoitlariga talabi, ekin maydoni va tarqalishi, hosildorligi.

Mosh ekinining umumiy tavsifi va biologiyasi

Mosh ekinining xalq xo'jaligidagi ahamiyati. Donining kimyoviy tarkibi, oqsil manbai sifatidagi ahamiyati, tuproqning unumdorligini oshirishi, biologigiyasi, tashki muhit sharoitlariga talabi, ekin maydoni va tarqalishi, hosildorligi.

No'xat ekinining umumiy tavsifi va biologiyasi

No'xat ekinining xalq xo'jaligidagi ahamiyati. Donining kimyoviy tarkibi, oqsil manbai sifatidagi ahamiyati, tuproqning unumdorligini oshirishi, biologigiyasi, tashqi muhit sharoitlariga talabi, ekin maydoni va tarqalishi, hosildorligi.

Loviya ekinining umumiy tavsifi va biologiyasi

Loviya ekinining xalq xo'jaligidagi ahamiyati. Donining kimyoviy tarkibi, oqsil manbai sifatidagi ahamiyati, tuproqning unumdorligini oshirishi, biologigiyasi, tashki muhit sharoitlariga talabi, ekin maydoni va tarqalishi, hosildorligi.

Yem-xashak o'tlar tavsifi. Dukkakli yem-xashak ekinlar ahamiyati.

Dukkakli yem-xashak o'tlarning ahamiyati va umumiy tavsifi, to'yimliliigi, tuproq unumdorligini oshirishdagi o'rni.

Beda biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi

Beda - ahamiyati, ozuqalarining to'yimliliigi, agrotexnik ahamiyati, kelib chiqishi, ekin maydoni, urug' va pichan hosili. Sistematikasi, biologik xususiyati, navlari. Pichan va uru'g olish uchun yetishtirish texnologiyasi. Hosilni yig'ishtirish

Tugunakmevali ekinlarning ahamiyati. Kartoshka- biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi

Tugunakmevali ekinlar ahamiyati. Kartoshka - ahamiyati, kelib chiqishi, tarqalishi, ekin maydoni, hosildorligi. Kartoshkaning aynishi. Yetishtirish agrotexnikasi – o'tmishdosh, yerni asosiy ishlash, og'itlash tizimi, ekish muddati, ekish uslubi, me'yori, chuqurligi. Ekinlarni parvarish qilish, sug'orish, begona o't va zararkunandalarga qarshi kurashish. Hosilni yig'ishtirish.

Ildizmevali ekinlarning ahamiyati. Qand lavlagi - biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi

Ildizmevali ekinlar ahamiyati va tarkibi. Qand lavlagi ahamiyati, kelib chiqishi, tarqalishi, ekin maydoni, hosildorligi. Biologiyasi va navlari. Qand lavlagi yetishtirish texnologiyasi – o‘tmishdosh, yerni asosiy ishlash, o‘g‘itlash tizimi, ekish muddati, ekish uslubi, me‘yori, chuqurligi. Ekinlarni parvarish qilish, sug‘orish, begona o‘t va zararkunandalarga qarshi kurashish. Hosilni yig‘ishtirish.

Moyli ekinlar tavsifi. Moyli ekinlarning ahamiyati. Kungaboqar - biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi

Moyli ekinlar - xalq xo‘jaligidagi ahamiyati, umumiy tavsifi, tarkibi, sifat ko‘rsatkichlari, guruxlari. Kungaboqar - ahamiyati, tarqalishi, tarixi, hosildorligi, biologiyasi, navlari. Urug‘ va silos tayyorlash uchun yetishtirish texnologiyasi-otmishdosh,y erni asosiy ishlash, o‘g‘itlash tizimi, ekish muddati, ekish uslubi, me‘yori, chuqurligi. Ekinlarni parvarish qilish, sug‘orish, begona o‘t va zararkunandalarga qarshi kurashish. Hosilni yig‘ishtirish.

Maxsar ahamiyati, biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi

Moyli ekinlar-xalq xo‘jaligidagi ahamiyati, umumiy tavsifi, tarkibi, sifat ko‘rsatkichlari, guruxdari. Maxsar - ahamiyati, tarqalishi, tarixi, hosildorligi, biologiyasi, navlari. Urug‘ va silos tayyorlash uchun yetishtirish texnologiyasi-o‘tmishdosh, yerni asosiy ishlash, o‘g‘itlash tizimi, ekish muddati, ekish uslubi, me‘yori, chuqurligi. Ekinlarni parvarish qilish, sug‘orish, begona o‘t va zararkunandalarga qarshi kurashish. Hosilni yig‘ishtirish.

Moyli zig‘ir ahamiyati, biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi

Moyli ekinlar-xalq xo‘jaligidagi ahamiyati, umumiy tavsifi, tarkibi, sifat ko‘rsatkichlari, guruhlari. Zig‘ir-ahamiyati, tarqalishi, tarixi, hosildorligi, biologiyasi, navlari. Urug‘ va silos tayyorlash uchun yetishtirish texnologiyasi o‘tmishdosh, yerni asosiy ishlash, o‘g‘itlash tizimi, ekish muddati, ekish uslubi, me‘yori, chuqurligi. Ekinlarni parvarish qilish, sug‘orish, begona o‘t va zararkunandalarga qarshi kurashish. Hosilni yig‘ishtirish.

Asosiy adabiyotlar.

1. Atabaeva X.N., Xudaykulov J.B. O‘simlikshunoslik. “Fan va texnologiya” nashriyoti, Toshkent- 2018 y. Darslik. 25.5 b.t. 407-6.
2. Atabaeva X.N., Umarova N.S. Rastenievodstvo. Uchebnik. TashGAU, Tashkent-2016. 380 s.
3. Atabaeva X.X, Qodirxo‘jaev O. O‘simlikshunoslik. Toshkent Yangi asr avlodi, darslik, 2006 (180 bet).
4. Muxammadjonov M. Zokirov 3. «G‘o‘za agrotexnikasi» o‘quv qo‘llanma Toshkent 1995. (286 b).

5. Oripov R., Xalilov N. O‘simlikshunoslik. Uslubiy qo‘llanma. Samarqand 2008 y., 420 b.
6. Teshayev Sh., Sulaymonov B. Paxtachilik ma'lumotnomasi. "Fan va texnologiya" nashriyoti, Toshkent 2016. 540 b.

Qo‘shimcha adabiyotlar.

1. Mirziyoev Sh.M, Erkin va farovon demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, "O‘zbekiston" NMIU, 2017. 56 b.
2. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustivorligi va inson manfaatlarini ta'minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi. "O‘zbekiston" NMIU, 2017. - 47 b.
3. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. "Uzbekiston" NMIU, 2017. - 485 b.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7-fevraldagi "O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi to‘g‘risida" gi PF-4947-sonli Farmoni. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2017 y., 6-son, 70-modda
5. Umarov S., Atabaeva X., Gumirov I.- Kormovie travi Sredney Azii. T 1990. O‘quv qo‘llanma 45 bet.
6. Atabaeva X. Dala ekinlarini qo‘shib ekish. O‘quv qo‘llanma, T. 1989, 55 b.
7. Atabaeva X.. Soya (Monografiya) T. O‘z.Mil.Ensiklopediya. 2004 y. 70 b.
8. Abdulkarimov D. va bosh. Dehqonchilik asoslari va yem-xashak yetishtirish. T.Mexnat 1987. Darslik 288 bet.

O‘simlikshunoslik fanidan nazorat savollari

1. Don ekinlarining umumiy morfologiyasi
2. Bug‘doy turlari, morfologiyasi
3. Arpaning morfologik xususiyatlari
4. Javdar, - asosiy turlari, morfologik xususiyati.
5. Suli - asosiy turlari, morfologik xususiyati.
6. Makkajo‘xori kenja turlari va morfologiyasi
7. Jo‘xori kenja turlari va morfologiyasi
8. Sholi - morfologik xususiyati
9. Tariq asosiy turlari, morfologik xususiyati
10. Marjumak sistematikasi va morfologiyasi
11. Donli ekinlar ekish me‘yorini hisoblash.
12. O‘simliklar ko‘chat qalinligini aniqlash
13. Don-dukkakli ekinlarning umumiy morfologik xususiyati
14. No‘xot-sistematikasi, morfologik belgilari
15. Mosh - sistematikasi, morfologik belgilari

16. Loviya-sistematikasi, morfologik belgilari
17. Soya - sistematikasi, morfologik belgilari
18. Yem-hashak ekinlari morfologiyasi.
19. Beda - umumiy morfologik belgilari
20. Bargak - sistematikasi, morfologik belgilari
21. Sebarga - sistematikasi, morfologik belgilari.
22. Sudan o'ti - sistematikasi, morfologik belgilari
23. Mog'or - sistematikasi, morfologik belgilari
24. Kartoshka sistematikasi va morfologiyasi
25. Yer noki - sistematikasi va morfologiyasi
26. Ildizmevali ekinlar guruhlari. Qand lavlagi sistematikasi va morfologiyasi.
27. Xashaki lavlagi sistematikasi va morfologiyasi
28. Xashaki sabzi sistematikasi va morfologiyasi
29. Moyli ekinlar guruhlari. Kungaboqar morfologiyasi
30. Maxsar sistematikasi va morfologiyasi
31. Kunjut va yeryong'oq morfologiyasi
32. Tolali ekinlar guruhdari. Kanopning morfologik belgilari
33. Tolali zig'ir va nasha morfologiyasi
34. Tamaki va maxorkaning morfologik xususiyati
35. Paxtachilik. G'o'za da shoxlari va shoxlanish tiplari
36. G'o'zada gullash va hosil organlarining to'kilish qonuniyati
37. G'o'za ko'sagining tuzilishi
38. Chigit va tolaning tuzilishi
39. G'o'zaning asosiy rivojlanish fazalari
40. Ko'chat qalinligini aniqlash. Paxta dalasida haqiqiy ko'chat qalinligini aniqlash
41. G'o'zani defoliatsiya va desikatsiya qilish
42. G'o'za yetishtirishda qo'llaniladigan agrotexnik tadbirlarning yillik taxminiy rejasini tuzish
43. Paxta yetishtirish va hosilni yig'ib terib olish.
44. Uzun (ingichka) tolali g'o'za yetishtirishning xususiyatlari.
45. Paxtachilikda intensiv texnologiya va uning mohiyati

Texnikumlarni muvaffaqiyatli tomomlagan bitiruvchilarni oliy ta'lim muassasalarining bakalavriat ta'lim yo'nalishlariga suhbat asosida o'qishga qabul qilish bo'yicha kirish sinovlari baholash mezonlari

Texnikumlarni muvaffaqiyatli tomomlagan bitiruvchilarni oliy ta'lim muassasalarining bakalavriat ta'lim yo'nalishlariga suhbat asosida o'qishga qabul qilish bo'yicha kirish sinovlari suhbat shaklida o'tkaziladi va 4 tadan savol bo'ladi. Har bir savolning javobi eng ko'pi bilan 25 ballga baholanadi, jami 100 ball.

Abituriyentning suhbatdagi javobiga qo'yiladigan talablar	Baholash ballari
a) berilgan savolni to'liq bilsa, uning mohiyatini tushunsa, u bo'yicha ijodiy fikrlay olsa, tasavvurga ega bo'lsa, mustaqil mushohada yurita olsa, nazariy masalalarni amaliyot bilan bog'lay olsa, xulosa va qaror qaror qabul qilsa, o'z fikrini tg'liq, ravon qila olsa, savol mohiyatiga kreativ (ijodiy) yondashsa, mustaqil fikri asosida xulosalar chiqara olsa.	22-25
b) berilgan savolni yetarli darajada bo'lsa, uning mohiyatini tushunsa, savolyuzasidan tasavvurga ega bo'lsa, mustaqil mushohada yurita olsa, nazariy masalalarni amaliyot bilan bog'lay olsa, savolning nazariy va amaliy jihatlarini yetarlicha ochib bera olsa, o'z fikrini to'liq, ravon bayon qila olsa, savol mohiyatiga kreativ (ijodiy) yondashsa, xulosalar chiqara olsa.	19-21
d) berilgan savolni qisman bilsa, u to'g'risida qisman tasavvurga ega bo'lsa, uning mohiyatini tushunsa, savol bo'yicha o'z fikrini bayon qila olsa, grammatikxatolarga yo'l qo'ysa, qisman xulosalar chiqarsa.	14-18
e) berilgan savolni yaxshi bilmasa, u to'g'risida qisman tasavvurga egabo'lmasa, o'z fikrini to'liq bayon qila olmasa va umuman javob yozmaslik.	0-13

Apellyatsiya tartibi

Abituriyentlar tomonidan mutaxassislik fani imtihon natijalari bo'yicha universitet qabul komissiyasining apellyatsiyalar bilan ishlash hay'atiga natijalar e'lon qilingandan kundan boshlab 24 soat davomida murojaat qilishlari mumkin. Murojaat mazmunida faqat o'zining ballari haqida bo'lsa qabul qilinadi, boshqa abituriyentlar haqida yozilgan shikoyat arizalari qabul qilinmaydi.

